

GUNNAR STAALESEN

SVARTE FÅR

KRIMINALROMAN

GYLDENDAL

Hun kom etter kontortid, som avtalt.

Utenfor vinduene mine hadde dagen lagt seg over på siden, og det døende novemberlyset ble langsomt borte under den, som en luftmadrass idet den presses flat.

Jeg hadde latt dagslyset slukne på kontoret mitt også. Den eneste lampen jeg hadde tent, stod på skrivebordet. Den kastet en sirkelrund lyskjegle ned på en bunke regninger, en stum telefon, en blokk med oktobernotater og kaffekoppen min. Kaffen kjentes ut som om den var fra oktober den også. Men det stod nytt vann og dampet i kannen på kokeplaten borte i hjørnet. Hun skulle få nytrukket kaffe, hvis hun ville ha.

Jeg følte meg som en reprise fra i fjor. Til og med veggkalenderen var fra året før, og når jeg brukte den, måtte jeg hele tiden huske å justere ukedagene ett hakk fremover.

Det eneste nye var den automatiske telefonsvareren, som var en behagelig buffert mot oppringninger fra kreditorene mine. Den hadde til og med klart å skaffe meg en kunde eller to. Dessuten hadde jeg nå muligheten – på stille dager – til å gå ut på byen, ringe til meg selv og gi meg noen hyggelige ord med på veien, som jeg så kunne spille av og trøste meg med når jeg vendte tilbake til kontoret. Og stille dager var det mange av.

De kjente signalene fortalte meg at etasjen der kon-

toret mitt lå, var i ferd med å tømmes. Tannlegeboret ved siden av hadde forlengst sunget dagens siste tone i falsettsangen sin. To sett skritt – tannlegens tunge som ubetalte regninger, sekretærens lette og skarpe som hagl mot kinnet i mai – hadde fulgt sin faste rute gjennom korridoren og ut.

Når heisen gikk, var det bare for å frakte de dovneste av middagsgjestene fra gateplanet og opp til kafeteriaen i andre. En sjelden heis passerte etasjen min, på vei opp til hotellet i de øverste etasjene. Men ikke engang Sosialkontoret kunne skaffe dem gjester nok i november til at det skjedde mer enn en gang eller to i timen.

Jeg forstod at det måtte være hun som kom, da heisen stoppet i min etasje. Men jeg ble sittende bak skrivebordet, i mørk silhuett mot vinduet bak meg.

Skrittene hennes stanset et øyeblikk utenfor kontoret, som om hun ennå ikke var sikker på om hun skulle våge seg inn. Så gikk det i døren der ute, og jeg fulgte lyden av de samme skrittene tvers gjennom venteværelset og frem til kontordøren som stod på gløtt og ventet på henne.

I dørsprekken så jeg den høyre hånden hennes banke på. Jeg sa kom inn omtrent samtidig som hun åpnet døren helt opp og stod i døråpningen med lyset fra venteværelset i ryggen og en langstrakt skygge på gulvet foran seg.

Da hun trådte inn i rommet, brettet hun skyggen på midten – oppover den ene langveggen – som om den var av papir.

Hun smilte svakt. «Sparer du på strømmen, Varg?»

«Jeg sparer på det meste. Dessuten var det så langt å gå, bort til bryteren. Du kan skru på før du kommer hit og setter deg.»

Hun ristet på hodet. «Jeg er kommet i den alderen at jeg trives best i dempet belysning,» sa hun og krysset gulvet.

Jeg forstod henne. Hun kom fra de offentlige kontorene der sterke lamper lyser over rettferdige og urettferdige, de foran og de bak skrankene.

Min venninne fra Folkeregisteret – som het Karin til fornavn og Børge til etternavn – var praktisk kledd, som alltid. Hun hadde marineblå, bredstripete fløyelsbukser rundt kraftige kontorlår, en sid, mørkerød strikkejakke, hvit skjortebluse, et enkelt gullsmykke i halsgropen og en grønn poplinfrakk som hun hadde åpnet idet hun kom inn. Håret var kortere og ansiktet magrere enn jeg kunne huske at det hadde vært. Men så var det også en håndfull år siden sist jeg hadde sett henne. Av praktiske årsaker hadde det meste av kommunikasjonen mellom oss foregått gjennom telefonen, og etter en syrlig replikk for noen år siden hadde jeg prøvd å ikke ringe oftere til henne enn helt nødvendig. Men nå hadde hun altså selv bedt om å få komme og treffe meg, og det var neppe for å vise meg telefonregningen sin.

Jeg reiste meg og møtte henne foran skrivebordet. Hånden hennes var liten og kald. «Kaffe?»

Hun så opp på meg. «Ja takk.» Jeg kunne se på blikket hennes at hun noterte seg noen år som var gått i mitt ansikt også. Vi burde ha truffet hverandre oftere, så hadde vi sluppet slike påminnelser, begge to.

Jeg trakk kaffen i en spent, liten pause. Hun prøvde å finne seg til rette i den gamle kundestolen min. Jeg kunne se at det ikke var lett.

Jeg gav henne koppen med den nytrukne kaffen og tok plass på den motsatte siden av skrivebordet.

Hun strøk et blondt hårstrå bort fra pannen, kremtet og sa: «Det gjelder – Siren.»

«Jeg kunne nesten – tenke meg det.» Likevel sank navnet hennes som en tung stein i meg.

Siren hadde vært en av de få vellykkede klientene jeg hadde hatt, den gangen jeg fremdeles var i Barne-

vernet. De nyttige opplysningene jeg fra tid til annen hadde fått hos min venninne i Folkeregisteret, skyldtes ikke min personlige sjarm, men det faktum at hun følte at hun stod i takknemlighetsgjeld til meg. Hun hadde bare én søster, og jeg hadde trukket henne opp fra rennesteinen, skylt sølen ut av håret hennes, gitt henne tørre klær og pekt ut retningen hun skulle gå for henne. Alt jeg hadde hørt – til nå – hadde tydet på at hun hadde beholdt retningen og funnet veien helt hjem igjen.

Jeg gjorde en grimase, som for å uttrykke min medfølelse. «Jeg trodde det gikk så bra med henne.»

«Det gjorde det, Varg. Til for – et par år siden.»

Hun åpnet den mørkegrønne skuldervesken sin og fant frem en pakke sigaretter. «Kan jeg røyke?»

Jeg nikket og skjøv det demonstrativt rene kundeaskebegeret over til hennes side av skrivebordet.

Hun tente sigaretten, og flammen på fyrstikken fikk ansiktet hennes til å lyse opp. Så var det bare gloen på sigaretten igjen, som et ulmende lite glimt av håp i det alvorlige ansiktet hennes.

«Hun giftet seg også – gjorde hun ikke?»

Hun nikket. «Mmmm. Med en student. Hun begynte jo å studere selv. Hun var nesten ferdig da ... Asbjørn – som hun var gift med – omkom i en brann, for halvannet år siden. Det var da hun begynte å skli utfor igjen. Ble borte – for oss andre. Først tenkte jeg det var naturlig. Sorgen. Ensomheten. Så ble det nesten påfallende hvor lite vi så til henne.»

Vi –? Jeg kastet et blick på hendene hennes. Ingen ringer i det hele tatt. «Dine foreldre?»

«Min far er død, nå. Mor lever fremdeles. Men hun er svært dårlig. Det er en av grunnene til at jeg kommer til deg. Jeg må ha hjelp til å finne henne, Varg.» Hun bet seg i underleppen.

Jeg nikket. «Det skal ikke koste deg et rødt øre, Karin.»

«Det var ikke derfor jeg kom!»

«Jeg vet det. Men du har gjort meg så mange tjenester opp gjennom årene, og dessuten ... Dette angår meg personlig. Jeg har alltid brydd meg om Siren, alltid vært glad for at det – gikk så bra med henne. Hvis jeg skulle hatt noen diplomer på veggene her inne, burde det stått Siren på et av dem. Hun var ett av de få løpene jeg følte at jeg fullførte.»

Hun så på meg. Jeg så på leppene hennes. En kveldstime for tolv–tretten år siden hadde vi gitt hverandre skyggen av et kyss: så fort at det nesten ikke skjedde. Noe mer hadde det aldri vært mellom oss. Likevel sa jeg: «Dere betyr noe for meg ... begge to.»

Et vemodig smil streifet munnen hennes, snudde og var borte. «Takk.» Hendene hennes var nede i vesken igjen. «Det var kanskje ikke nødvendig, men jeg tok med et bilde.»

«Det kan komme godt med,» sa jeg og tok imot den brune, kommunale konvolutten hun gav meg. Gjennom vinduet på forsiden skimtet jeg en munnvik og et nesebor. Så fisket jeg frem hele bildet og satt ansikt til ansikt med en Siren jeg nok kjente igjen, men som likevel var blitt noen år eldre enn jeg husket henne.

Hun var ikke ulik søsteren, men ansiktet var lengre og smalere, og øynene satt dypt inne i mørke øyenhuler. Øynene kjente jeg øyeblikkelig igjen. De hadde sett for mye, allerede da de var femten.

Det blonde håret var klippet kortere enn det hadde vært dengang, og det var strøket opp fra pannen i moderne bust, noe som ikke nødvendigvis kledde henne.

Jeg så opp fra bildet. «Du må fortelle meg litt mer – om livet hennes. Hva het mannen hennes mer enn Asbjørn?»

«Søvåg. Asbjørn Søvåg.»

«Bergenser?»

«Nei. Østlending. Fra Notodden, tror jeg, eller deromkring, jeg er ikke helt sikker. De traff hverandre på Universitetet og flyttet sammen etter noen måneder. Det gikk faktisk bra. Mine foreldre var ikke akkurat overbegeistret, iallfall ikke før de giftet seg skikkelig. Men så hadde jo ikke Siren og de hatt særlig god kontakt før heller. De ble iallfall invitert til julemiddag de også, til slutt.»

«Hadde de barn?»

«Nei. Gudskjelov.»

«Og så – omkom han?»

Hun nikket. «Det var grusomt. Han hadde vært på fest – hos noen studiekamerater. Siren påstod at han ikke brukte stoff. Bare alkohol. Men de må iallfall ha vært helt svimete, for ingen husket noe som helst, etterpå. – Det oppstod iallfall brann, og han brant inne. Hele huset brant ned – et av disse skorsteinshusene som bare – braser sammen!» Hun gjorde en stor bevegelse med armene, men jeg visste hva hun mente. Jeg hadde sett et par slike bergenske skorsteinshus brenne i min tid, og du misunte ikke de som ble sittende fast inne i dem et sted.

«Var ikke Siren sammen med ham?»

«Nei, ikke den kvelden. Han var ute på livet alene.»

«Hadde de noen form for problemer, tror du?»

Hun rystet langsomt på hodet. «Jeg hadde aldri – fikk aldri inntrykk av det.»

«Vet du om det var noen form for etterforskning etterpå?»

Hun så på meg med store øyne. «Det tror jeg nok, men bare rutinemessig. Vi hørte aldri noe, og far ... døde akkurat på den tiden også. Det var så mye ...»

Jeg så på henne over skrivebordslampen. Lyskjeglen

traff bare fanget og hendene hennes. Ansiktet lå i halvmørke, så vidt opplyst av den røde sigarettgloen. Hun strøk den ene hånden raskt over de to øyenkrokene, og jeg kunne se musklene på siden av kjeven bevege seg.

Hun kremtet. «Etter det gikk det altså – ikke så bra.»

«Hva skjedde?»

«Som jeg sa – hun ble borte. Betalte ikke husleien i hybelleiligheten der de hadde bodd – og ble sagt opp. Jeg snakket med verten deres, prøvde å betale den selv. Men han skrudde leien opp og sa at han ikke leiet ut til spøkelser. Så det var det. – Noen få ganger kom hun hjemom til meg. Lånte noen hundrelapper. – Det skar meg i hjertet. Jeg kunne se ... at hun var ute på kjøret igjen.»

Hun nikket mot fotografiet i hånden min. «Hun ser ikke slik ut lenger nå. Mer – slik du husker henne. – Det er forferdelig å se, oppleve, hvor spente de blir, som en fjær som hvert øyeblikk kan ryke – din egen søster!»

Jeg lot henne ta seg inn igjen, før jeg stilte neste spørsmål. «Når jeg finner henne – hva vil du jeg skal si henne?»

«Fortell henne at mor ligger på sykehuset, at det går mot slutten, og at jeg ikke ber om annet enn at hun steller seg litt og blir med meg opp – eller går alene om hun vil! – iallfall besøker henne.»

«Hva med ... Jeg trenger noen flere holdepunkter. Du vet ikke om hun har funnet seg en ny venn? Noe fast forhold?»

«Hun ... Jeg traff henne på byen for ikke så lenge siden, sammen med en – en radmager fyr, som hun kalte ... jeg tror det var Henrik. Hun presenterte ham som – sin samboer.»

«Henrik? Ikke noe mer?»

«Hun sa det vel. Men jeg oppfattet det rett og slett ikke. Du vet hvordan det er.»

Jeg visste hvordan det var. «Hva med en adresse? Aner du noe om hvor hun holder til?»

Igjen var hun nede i vesken sin og hentet frem noe. Det var en brukt bussbillett, grønn, og på baksiden hadde noen skrevet en adresse med sviktende kulepenn. «Nøstegaten?»

Hun nikket. «Jeg har gått forbi der nede, men det ser helt utdødd ut. Et gammelt, falleferdig hus. Jeg tør ikke gå inn i det – alene.»

«Blir du med, hvis jeg går?»

«Helst ikke,» sa hun svakt.

Jeg nikket beroligende. «Okei. Alle gamle tjenester er minst denne ene verdt. Jeg ringer deg så snart jeg vet noe. Telefonnummeret har jeg jo.» Jeg smilte skjevt.

Vi reiste oss, og jeg gikk rundt skrivebordet igjen. «Og ellers? Hvordan har du det?»

«Hva tenker du på?»

Jeg trakk på skuldrene og smilte igjen. «Livet generelt.»

Munnen hennes ble en tanke strammere, og blikket gled forbi ansiktet mitt, like over den ene skulderen. «Jeg bor alene, fremdeles.»

Så kom blikket hennes tilbake og møtte mitt. Et sekund eller to stod vi og så på hverandre, fra hver vår side av det magiske 40-tallet. På en måte følte jeg meg i familie med henne, som om vi var fetter og kusine i et skjebnetungt slektsdrama.

Jeg grep kraven på kåpen hennes og brettet den opp i nakken mens jeg sa: «Når alt dette er over, inviterer jeg deg til middag.»

Hun smilte trist. «Når alt dette er over, inviterer jeg deg til middag, Varg,» sa hun, gav meg et lett klapp på kinnet og gikk.

Jeg ble stående og lytte til skrittene hennes, idet hun spaserte ut av denne ettermiddagen i livet mitt. Hun

hadde sikkert rett. Når alt dette var over, hadde jeg sannsynligvis ikke råd til å invitere henne til stort annet enn duften av naboens speilegg og bacon.

Men en gang speider, alltid speider. Jeg hadde gitt henne speiderløftet mitt. Det skulle ikke koste henne et rødt øre.